

HÁTTÉRFELJEGYZÉS A POLITIKAI ÉS EMBERI JOGI HELYZETRŐL SZUDÁNBAN ÉS DÁRFÚRBAN

Brüsszel, 2007. november

I. Politikai helyzet

A. Háttér

A szudáni polgárháborúk

A második szudáni polgárháború 1983-ban kezdődött, bár ez a háború az 1955-től 1972-ig tartó első szudáni polgárháború folytatásának tekinthető. A konfliktus főleg Szudán déli részére terjedt ki, és az egyik leghosszabb és legvéresebb háború volt a 20. század végének történetében. Megközelítőleg 1,9 millió polgári személyt gyilkoltak meg Dél-Szudánban, és a háború kezdete óta több mint 4 millió ember kényszerült elmenekülni otthonából különböző időpontokban.

A konfliktus hivatalosan a 2005. januári békemegállapodás (az átfogó békemegállapodás) aláírásával fejeződött be, azonban még napjainkig is súlyos feszültségek uralkodnak a térségben, és az országon belül százezrek kényszerülnek elhagyni lakóhelyüket.

A háború frontvonalai jellemzően az északi, arab nyelvű kartúmi iszlám kormány és a déli, főként keresztény és animista fekete lázadók között húzódnak.

Dárfúr földrajzi elhelyezkedése

A Szudán nyugati részén fekvő Dárfúr régió három tartományból áll: (a Csáddal határos) Észak- és Nyugat-Dárfútból, valamint (a Közép-Afrikai Köztársasággal határos) Dél-Dárfútból. A térség nagyjából akkora mint Franciaország. A régió mindig is Szudán legszegényebb térségei közé tartozott, amelyet a kartúmi kormány régóta mellőzött. A lakosság muszlim. Többségük fekete afrikai, mások arab származásúak, bár egyre nagyobb a keveredés a két csoport között.

A dárfúri válság gyökerei

A dárfúri válság több tényező együttes hatásában gyökerezik: az erőforrások szűkössége, amit a rendkívüli aszályok is súlyosbítanak, továbbá a törzsi konfliktusok és a dárfúriak körében elterjedt benyomás, hogy háttérbe vannak szorítva, és kizárják őket a szudáni olaj hasznából.

2003: A konfliktus kitörése

A konfliktus 2003-ban robbant ki, amikor a lázadó csoportok – akik úgy érezték, hogy háttérbe szorítják és kirekesztik őket éppen akkor, amikor Szudán részesedni kezd az

olajból származó haszonból – támadásokat indítottak a kormányzati létesítmények ellen. Kezdetben két nagyobb lázadó csoportosulás volt, a Szudáni Felszabadítási Hadsereg/Mozgalom (SLA/M) és az Igazság és Egyenlőség Mozgalom (JEM), ez utóbbira inkább az iszlám ideológia gyakorolt hatást.

Válaszként a szudáni kormány katonai és rendőrségi hadjáratot indított Dárfúrban, és megkezdte az „önvédelmi milíciák” mobilizálását. Az egyik nagy arab mozgalom, közismert nevén a Janjaweed az SLM/A és a JEM ellenzékévé vált. Az önvédelmi milíciák és a Janjaweed közötti különbség jelenleg még tisztázatlan. Mindazonáltal mindkét mozgalom katonai és logisztikai támogatást kapott a kartúmi rezsimtől.

Nehéz meghatározni a Janjaweed és a szudáni kormány közötti kapcsolatok pontos jellegét. A kormány azt állítja, hogy nem támogatja a Janjaweedet, jóllehet nemzetközi megfigyelők, köztük az Afrikai Unió (AU) megfigyelői valójában rengeteg bizonyítékot szolgáltatott arról, hogy a szudáni kormány légi támogatást biztosított a Janjaweed által a lázadó bázisok és falvak ellen indított támadások számára, továbbá hogy ugyanazokat a fegyvereket és lőszeret használják, mint a kormányzati erők.

A helyzet még tovább romlott azzal, hogy a harc a szűkös erőforrásokért, azaz a legelőkért és a szántóföldekért folytatott küzdelemmé fajult. A helyzetet tovább bonyolítja a félnomad pásztorok és letelepedett mezőgazdasági termelők közötti hagyományos rivalizálás. A földterületekért folytatott kényszer küzdelem óriási mértékben hozzájárult a válság elmélyüléséhez.

A kiszélesedő háború a fegyverek elterjedéséhez és a milíciák, lázadók és – egyre gyakrabban – a bűnözők felfegyverzéséhez vezetett, aminek eredményeképpen Dárfúr régióban megszűnt a törvény és a rend.

Átfogó békemegállapodás (CPA)

2005 januárjában a szudáni kormány és a lázadók (SLA/M) átfogó békemegállapodást írtak alá, ami arra volt hivatott, hogy véget vessen a két évtizedes polgárháborúnak.

Szudán jelenlegi elnöke, Omar al-Bashir az arra irányuló megegyezés részeként, hogy véget vessenek Afrika eddigi leghosszabb polgárháborújának, 2005 júliusában nemzeti egységkormányt alakított.

A békeegyezmény értelmében egy félautonóm déli hatóságot és egy nemzeti koalíciós kormányt, valamint külön észak és déli hadsereget hoztak létre, ezenkívül pedig megosztották az olajvagyonból származó hasznot, és felkínálták a déli területek teljes függetlenségének lehetőségét, amiről 2011-ig népszavazáson döntenek majd.

A CPA végrehajtási folyamata az olajbevételek megosztására és az észak-déli határvonalra vonatkozó megállapodás elérését illetően továbbra is komoly kihívásokba ütközik, amelyekkel teljes figyelmet igényelnek mind Kartúm, mind pedig Dél-Szudán részéről.

A dárfúri békemegállapodás (DPA) és a dárfúri lázadó csoportok szétaprózódása
2006. május 5-én a szudáni kormány és az SLA Minni Minnawi által vezetett frakciója aláírta a dárfúri békemegállapodást, ezt azonban a másik két csoport elutasította.

Röviddel a DPA aláírását követően azonban újra fellángolt az erőszak, a biztonsági helyzet pedig még tovább romlott.

A DPA aláírása ahhoz vezetett, hogy a dárfúri lázadó csoportok fokozatosan szétaprózódtak. 2007 júliusában már legalább 28 lázadó csoport volt. Ez a fejlemény egyre nehezebbé teszi a DPA végrehajtását, a béketárgyalásokat és a humanitárius segítségnyújtást.

Mindazonáltal 2007. augusztus 5-én a lázadó csoportok vezetői többségének sikerült **közös állásfoglalási dokumentumot** megfogalmaznia **az AU-ENSZ megbízott számára Arushában (Tanzánia)**. Az állásfoglalás a lakóhelyüket az országon belül elhagyni kényszerült emberek és menekültek letelepedésével, e személyek helyzetének a menekülttáborokban való romlásával, valamint az egyéni kárpótlással és a vagyon megosztásával foglalkozik. A lázadók szerint a nemzetközi normákkal összhangban mérlegelni kell mind az egyéni, mind pedig a közösségi kárpótlást, valamint a hatalommegosztást is.

B. Békefenntartó műveletek

AMIS (az Afrikai Unió szudáni missziója)

Az Afrikai Unió megfigyelő missziót tartott fenn Dárfúrban, hogy felügyelje a 2004. áprilisi ideiglenes tűzszünet betartását a CPA aláírása érdekében. 2004 során megerősítették az AMIS mandátumát, hogy az kiterjedjen a polgári személyek és a humanitárius segítségnyújtási műveletek védelmére is, azonban az Afrikai Unió képviselői arról panaszkodtak, hogy korlátozott eszközök állnak rendelkezésükre ennek eléréséhez.

Az Afrikai Unió és az Egyesült Nemzetek „vegyes” békefenntartó erői (UNAMID)

Több hónapos intenzív diplomáciai manőverezést követően a nemzetközi közösség végre zöld utat kapott Szudántól, hogy elindíthassa a világ legnagyobb békefenntartó misszióját Dárfúrban, azzal a mandátummal, hogy támogassa a dárfúri békemegállapodás végrehajtását.

Az Afrikai Unió és az Egyesült Nemzetek „vegyes” műveletére az ENSZ Biztonsági Tanácsa 2007. július 31-én adott felhatalmazást. Mivel a szudáni kormány hajthatatlanul ragaszkodott ahhoz, hogy Afrikán kívüli országok nem vállalhatnak jelentős szerepet ebben a békefenntartó erőben, a 20 000 békefenntartóból és 6000 polgári rendfenntartóból álló erőben „túlnyomórészt afrikaiak” képviseltetik majd magukat.

A UNAMID-nak legkésőbb 2007 decemberében meg kell kezdenie tevékenységét.

C. Politikai fejlemények

A DPA és a számos tűzszüneti megállapodás – köztük legutóbb **a dárfúri rendezésre irányuló politikai folyamatról szóló**, 2007. április 20-i **tripoli konszenzus**– nem vezettek békés megoldáshoz.

Dárfúr-Dárfúr párbeszéd és konzultáció (DDDC)

A DDDC a szudáni kormány és a mozgalmak által 2005 júliusában aláírt „Elvi nyilatkozat” részét képezi, és ekként a közösségi béketárgyalások és a megbékélés egyik fő elemének tekintendő.

Megbékélés – kárpótlás

A DDDC hangsúlyozza a megbékélés és az áldozatok kárpótlásának fontosságát, továbbá hogy az otthonát elhagyni kényszerült összes embernek joga van visszatérni származási helyére.

Kína befolyása

Kína kulcsfontosságú szerepet játszik a kérdésben; ez vált varázsigévé azok számára, akik megoldás kívánnak találni Szudánban, de azok számára is, akik egyértelműen halogatják a kérdést. Kína és Szudán erős politikai, gazdasági és katonai szálakkal kötődik egymáshoz. Az elmúlt két évben Kína importálta a teljes szudáni olajtermelés majdnem 50%-át.

Kína az ENSZ Biztonsági Tanácsának állandó tagja, így megvétózhatja a Szudánt elítélő nyilatkozatokat. Az utóbbi időben azonban Kína reagált a nemzetközi kritikára és a 2008-as olimpiai játékok bojkottjával való fenyegetésre, és kinevezett egy dárfúri különleges képviselőt.

Az Amnesty International (AI) nemrégiben leleplezte, hogy Kína és Oroszország megsértette a fegyverembargót. Az AI a 2005-ös adatokra hivatkozva rámutatott arra, hogy Kína 24 millió USA-dollár értékben értékesített katonai eszközöket Szudánnak (Oroszország pedig 21 millió USA-dollár értékben).

D. A dárfúri válság regionális hatása

A válság destabilizáló hatása áttért Csádra is. Ugyanazok az etnikai csoportok élnek a határ mindkét oldalán, Csád elnöke, Idris Deby pedig a zaghawa etnikai csoportból származik, amely Dárfúrban is megtalálható. 2007. május 3-án Szudán és Csád békemegállapodást írt alá. Úgy döntöttek, együttműködnek az AU-val és az ENSZ-szel, hogy véget vessenek a dárfúri és kelet-csádi konfliktusnak. Kötelezettséget vállaltak arra is, hogy megakadályozzák, hogy a másik fél

ellenzékének fegyveres mozgalmi területükön találjanak búvóhelyet, illetve ott kiképzésben vagy támogatásban részesüljenek. A viszály áterjedt a Közép-Afrikai Köztársaságra is, ahol a lázadó csoportok állítólag Dárfúrból, a szudáni hatóságok támogatásával indítják műveleteiket.

II. Az emberi jogokkal és a humanitárius segítségnyújtással kapcsolatos kérdések

Kötelezettségvállalás a nemzetközi emberi jogi eszközök mellett

Szudán szerződő fele a következő nemzetközi jogi aktusoknak:

- a faji megkülönböztetés minden formájának megszüntetéséről szóló nemzetközi egyezmény (CERD):
- a polgári és politikai jogokról szóló nemzetközi egyezségokmány (ICCPR),
- a gazdasági, szociális és kulturális jogokról szóló nemzetközi egyezségokmány (CESCR)
- a gyermekek jogairól szóló egyezmény (CRC):
- a gyermekek jogairól szóló egyezménynek a gyermekek fegyveres konfliktusba való bevonásáról szóló fakultatív jegyzőkönyve (CRC-OP-AC)
- a gyermekek jogairól szóló egyezménynek a gyermekek eladásáról, a gyermekprostitúcióról és a gyermekpornográfiáról szóló fakultatív jegyzőkönyve (CRC-OP-SC)
- a menekültek jogállásáról szóló 1951. évi egyezmény és annak 1967. évi jegyzőkönyve
- az Afrikai Egység Szervezetének (OAU) az afrikai menekültprobléma bizonyos szempontjainak szabályozásáról szóló egyezménye

Szudán most írta alá a kínzás és más kegyetlen, embertelen vagy megalázó bánásmód vagy büntetés elleni egyezményt (CAT).

A konfliktus negyedik évében azonban tovább romlik az emberi jogok helyzete Szudánban. A dárfúri helyzet továbbra is bizonytalan a határtalan és véget nem érő katonai konfliktusban és erőszakban, amelyben mindennapos az emberrablás, a kínzás és a nemi erőszak is.

Menekültek

2007 júliusában az ENSZ Humanitárius Ügyeket Koordináló Hivatala (OCHA) arról számolt be, hogy 2007. január óta újabb 160 000 ember kényszerült elhagyni otthonát, ezzel összesen 2,2 millióra nőtt a számuk, a segélyben részesülő emberek száma pedig összesen 4,2 millió, ami Dárfúr népességének mintegy kétharmada. Az OCHA arról is beszámolt, hogy az otthonukat elhagyni kényszerült embereket befogadó táborok már nem tudják felvenni az új érkezőket.

A szudáni rendőrség, hadsereg és biztonsági erők az utóbbi hónapokban többször is betörték a táborokba, ahol erőszakos összecsapásokra került sor a lázadó frakciók között.

A humanitárius segítségnyújtás továbbra is csak korlátozottan jut el a régióba, és az év során eddig segélymunkások tucatjait rabolták el és bántalmazták fizikailag és szexuálisan. Széles körben elterjedt a brutalitás és a nemi erőszak.

Továbbra is rendszeresen a falvak elleni támadások és porig rombolásuk, lakosságuk legyilkolása és erőszakos elűzése, a bírósági tárgyalás nélküli letartóztatások, a nemi erőszak és a gyermekmunka.

Az otthonukat elhagyni kényszerült embereket befogadó táborok túlszűfoltak, lakosaiknak a biztonsági helyzet miatt nincs kilátásuk arra, hogy visszatérjenek falvaikba.

A szudáni kormány azt állítja, hogy támogatja az otthonukat országon belül elhagyni kényszerült emberek visszatérését falvaikba, azonban nem nyújt biztonságot számukra. Ugyanakkor az ENSZ Menekültügyi Főbiztossága arról számolt be, hogy a szudáni kormány az elmúlt két hónapban mintegy 75 000 arabot telepített át Csádból és Nigerből a lakóhelyüket elhagyni kényszerült nem arab emberek egykori falvaiba, és hivatalos szudáni személyi igazolványt és szudáni állampolgárságot biztosított számukra.

Nemi erőszak

Az erőszakot és a nemi erőszakot fegyverként vetik be a háborúban, és egyre nagyobb mértékben terjed el Dárfúrban.

A katonai erők tagjai rendszeresen követnek el nemi erőszakot nőkkel és lányokkal szemben, akiket gyakran etnikai származásuk miatt támadnak meg, és azzal vádolják őket, hogy támogatják az SLA/ Abdul Wahid lázadó frakciót. A kormány katonái és más állami szereplők is követtek el nemi erőszakot az egész lakosság elleni nagy támadások és a táborokon és falvakon kívül és belül a nők és lányok elleni kisebb támadások során.

A nemi erőszak kérdését továbbra is elhallgatják. A társadalmi megbélyegzés miatt sok áldozat nem mondja el rokonainak, az orvosoknak vagy a rendőrségnek, hogy mi történt velük. Néhány kormányzati tisztviselő tagadja, hogy a nemi erőszak komoly probléma lenne Dárfúrban, a humanitárius segélymunkások pedig attól tartanak, hogy veszélyeztetik munkájukat, ha beszélnek a témáról.

Az elkövetőket ritkán kerülnek az igazságszolgáltatás elé, számos állami mechanizmus pedig, amelyeket a nemi erőszak elleni küzdelem céljából hoztak létre, például a nemi erőszak elleni küzdelemmel foglalkozó állami bizottság, rosszul működik, és csekély hatása van.

Gyerekkatonák

2007 júniusában a Gyermekjogi Bizottság aggodalmának adott hangot a gyermekek toborzásával kapcsolatban, ami továbbra is folyik Szudánban, többek között pénz, áruk és szolgáltatások ellenében vagy ezek ígéretével.

Büntetlenség és a Nemzetközi Büntetőbíróság

Mivel az erőszak és visszaélések nem mérséklődnek, mindent áthat a **büntetlenség** légköre.

2007. május 2-án a Nemzetközi Büntetőbíróság (ICC) elfogatóparancsot adott ki Ahmed Haroun belügyminiszter ellen, amikor a konfliktus a tetőfokára hágott, valamint a Janjaweed milícia parancsnoka, Ali Mohamed Ali Abdelrahman ellen, akit Ali Kushayb néven is ismernek. 2007. február 27-én az ICC főügyésze első gyanúsítottakként ezt a két személyt nevezte meg, hogy háborús bűncselekményeket követtek el Dárfúrban.

Szudán nem szerződő fele az ICC-t létrehozó 2002. évi Római Alapokmányának, így elutasítja az ICC joghatóságát állampolgárai felett. Mindazonáltal az ENSZ Biztonsági Tanácsának 2005. évi (1593) sz. határozata az ICC elé utalja Dárfúr ügyét az emberi jogok súlyos megsértése miatt, amit a nyugat-szudáni régióban követtek el. A határozat felhatalmazza az ICC ügyészét a Dárfúrban elkövetett bűncselekmények kivizsgálására és a büntetőeljárásra.

Önkényes fogva tartások

Az igazságszolgáltatási és elszámoltatási mechanizmusok nem rendelkeznek elégséges forrással, politikai fenyegetésnek vannak kitéve, és nem hatékonyak. Emiatt sok embert kivizsgálás nélkül tartanak fogva.

A Kínzás Elleni Világszervezet (OMCT) Nemzetközi Titkárságát arról tájékoztatta a szudáni Kínzás Elleni Szervezet (SOAT), hogy a Szudán északi szövetségi államában megépítendő Kajabar-gáttal kapcsolatos kormányzati tervek ellen 2007. június 13-án tartott békés tüntetés után embereket tartóztattak le.

Fogva tartásukat nem indokolták, szabadon bocsátásukat pedig állítólag ahhoz a feltételhez kötötték, hogy alá kell írniuk egy dokumentumot, amely szerint beleegyeznek, hogy alávetik magukat bizonyos feltételeknek, nevezetesen hogy tartózkodnak minden további politikai tevékenységtől.

Újságírók és emberi jogi jogvédők zaklatása

2007. november 8-án Kartúmban a szudáni hatóságok önkényesen beavatkoztak az emberi jogi jogvédők tevékenységeibe, megsértve ezzel a szudáni kormány által is aláírt nemzetközi egyezményeket, valamint az emberi jogok oltalmazóiról szóló ENSZ-nyilatkozatban és az ideiglenes szudáni nemzeti alkotmányban rögzített normákat, amelyek garantálják a szabadságjogokat, beleértve a gyülekezési, egyesülési és szólásszabadságot is.

Az jogilag indokolatlan önkényes beidézések, fogva tartások és kihallgatások kiterjednek az érintett személyek zaklatására és azoknak a szervezeteknek az akadályozására is, amelyeknek dolgoznak, aminek törvényi alátámasztása olyan jogszabályokban található, mint például az 1999. évi törvény a nemzeti biztonsági erőről. A különböző emberi jogi mechanizmusok, mint például az ENSZ szudáni különmegbízottja többször felszólítottak e törvények módosítására, hogy azok összhangban legyenek a nemzetközi normákkal és a szudáni kormány alkotmányos kötelezettségeivel.

Halálbüntetés, kínzás

2007. november 10-én a Kartúmi Büntetőbíróság 10 embert ítélt halálra Mohammed Taha újságíró meggyilkolásáért. Az egyik kivégzés előtt álló személy 16 éves. Az ügy összes vádlottját állítólag kínzással kényszerítették vallomástételre, amelyet aztán a bíróság bizonyítékként használt fel ellenük.

A nemzetközi jog szerint a fiatalkorú elkövetők esetében (akik a bűncselekmény időpontjában 18 év alattiak voltak) tilos halálbüntetést kiszabni: mind az ICCPR, mind pedig CRC rendelkezik arról, hogy a korcsoport esetében nem alkalmazható halálbüntetés.

A nemzetközi jog szerint tilos kínzást alkalmazni a vallomás kicsikarásához. Mindazonáltal a bizonyításfelvételtől szóló 1993. évi törvény 10. cikkének i) pontja beépítette ezt a szudáni igazságszolgáltatási rendszerbe, rögzítve, hogy „...a bizonyíték nem utasítható el kizárólag azon az alapon, hogy azt nem megfelelő eljárás keretében szerezték, amennyiben a bíróság megbizonyosodott arról, hogy az független és elfogadható”.

Emberi Jogi Egység